Toespraak Sophie in ’t Veld Jubileumcongres

Wat een prachtig tribuut aan Hans van Mierlo. Het is een voorrecht om samen met Marietje Schaake, Gerben Jan Gerbrandy en Matthijs van Miltenburg het vaandel van D66 hoog te mogen houden in Europa. De boodschap van radicale verandering van Hans van Mierlo markeerde de roerige periode van de jaren ’60. De Europese boodschap van D66 in 2016 valt ook in zeer turbulente tijden. De wereld van de founding fathers van D66 was een radicaal andere dan die van vandaag. De zestiger jaren waren een tijdperk van hoop, het gretig omarmen van verandering en de blik op de toekomst. “The times, they are a-changing”, zong de kersverse Nobelprijswinnaar in 1964.

Bij D66 kijken we doorgaans vóóruit. Maar voor één keer kijken we nu eens áchterom. D66 is een vitale vijftigjarige, dus we kunnen met veel plezier herinneringen aan vroeger ophalen. Mieters, die sixties! Maar in deze periode zijn er nog meer verjaardagen. De 25 jaar Verdrag van Maastricht. En in maart de 60 jaar Verdrag van Rome, de oprichtingsakte van de Europese Gemeenschappen. De viering van deze Europese Verdragen is omgeven met zorgen over de toekomst van de Europese Unie. De Europese Unie lijkt af te brokkelen, verdeeld en verlamd, niet in staat een antwoord te geven op de zorgen en wensen van mensen, murw gebeukt als de favoriete zondebok van populisten en extremisten. Nationalisten ruiken hun kans. Ze spiegelen de bezorgde bevolking voor dat vroeger alles beter was. Ze zwelgen in nostalgie over een idyllisch, knus verleden, toen geluk nog heel gewoon was, en de wereld overzichtelijk was afgebakend met rood-witte slagbomen aan de grens en rood-wit geblokte gordijntjes voor de ramen. “We willen ons land terug”, zeggen ze. En dat idee vindt gehoor.

Maar welk land was dat dan? Welk land was het, voordat het ons werd afgenomen? En wíe heeft ons het dan afgenomen? Nederland was een land dat in de voorhoede liep van een verenigd Europa. Nederland was founding father, medeondertekenaar van het Verdrag van Rome in 1957. Het Nederland van vóór het Verdrag van Rome had geen AOW. Vrouwen waren wettelijk afhankelijk van de toestemming van hun echtgenoot. Het was Katholieken verboden lid te worden van de omroep VARA, en lidmaatschap van de PvdA werd sterk ontraden (daar hadden de Katholieken dan toch een punt). D66 was nog ver weg. Nederland had nog koloniën, de gasbel bij Slochteren moest nog worden ontdekt, in Amerika was stemrecht voorbehouden aan blanken, en de Berlijnse Muur moest nog gebouwd worden.

De wereldbevolking is sinds 1957 bijna verdrievoudigd. Maar het aandeel Europeanen daarin is sinds 1957 gehalveerd. Europa krimpt en vergrijst. De vanzelfsprekende geopolitieke hegemonie van het Westen is over. De ICT revolutie zet de bestaande maatschappelijke structuren volledig op hun kop. Onze grootouders werkten vooral in de landbouw en industrie, wij leven in de kenniseconomie en in de nabije toekomst wordt het werk wellicht door robots gedaan.

En misschien nog wel de meest ingrijpende verandering: de groeiende diversiteit van onze samenleving. Door migratiestromen. Maar ook door emancipatie en gelijke kansen. Een moslim burgemeester van London, de homoseksuele premier van een EU lidstaat, en wie weet een vrouw in het Witte Huis. We vergeten snel dat dit nog maar kort geleden ondenkbaar was. De wereld is onherkenbaar veranderd en de gevestigde orde schudt op haar grondvesten. De razendsnelle en ingrijpende veranderingen van vandaag boezemen mensen ook angst in. Europa is een bang, verlamd continent aan het worden. En de samenleving is diep gespleten, in Europa, maar ook in de VS. Steeds dieper is de kloof tussen de achterhoede en de voorhoede. Populisten beloven dat ze de veranderingen kunnen terugdraaien. Grenzen weer dicht, vrouwen terug aan het aanrecht, homo's weer in de kast, Oost-Europeanen terug achter de Muur, Europa terug in de achterkamertjes, het volk zondagochtend in de kerk, en de blanke mannen van middelbare leeftijd aan de macht. De wereldorde weer zoals het hoort.

Maar we wonen allemaal op dezelfde planeet. We moeten het sámen rooien. De oplossing ligt niet in een "overwinning" van het ene kamp op het andere. De oplossing ligt in het dichten van de kloof, in het helen van de samenleving. De oplossing ligt in een visie voor een maatschappij waar voor iederéén plaats is. Waar we de achterhoede een steuntje in de rug of een vangnet geven, maar waarin de voorhoede alle ruimte krijgt. Daarom is de titel van het D66-verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamer zo ontzettend toepasselijk: Kansen voor Iedereen. Een sterk Europa biedt kansen voor iedereen. Er wordt vaak beweerd dat de EU een eliteproject is. Maar de elite heeft de EU helemaal niet nodig. Wie zijn geld in Panama kan parkeren heeft de EU niet nodig. Goldman Sachs, Apple en Google hebben de EU niet nodig. Dieselsjoemelaars en belastinguitwijkelingen, dataslurpers bij de NSA of Facebook hebben de EU niet nodig. Poetin, Erdogan en Trump hebben de EU niet nodig.

Maar voor ieder ander is een krachtige, slagvaardige EU noodzakelijk om onze manier van leven, welvaart, vrijheid en veiligheid te waarborgen. De uitdagingen van nu zijn niet de uitdagingen van 1957. Een sterke EU is een noodzakelijke bescherming in een mondiale economie, in de wereld van het internet, klimaatverandering en migratiestromen. Europa moet met één stem spreken in de multipolaire wereld van oude en nieuwe grootmachten. Al die uitdagingen verdwijnen niet door de EU af te breken. Hoedt U voor

charlatans als Wilders en Le Pen die de Nexit of de Frexit als wonderolie aanprijzen. Niet het perfide Europa heeft “ons land afgenomen”. Niet Europa heeft de staat verzwakt. Het is de veranderende wereld die maakt dat natiestaten geen toereikend en geloofwaardig antwoord meer hebben op mondiale uitdagingen. Door Europa te verzwakken maken we Nederland niet sterker. Wel door de uitdagingen recht in de ogen te kijken, met ambitie en lef voor de toekomst. Dat kenmerkt D66 sinds 1966.

In 1957 was Nederland koploper in Europa. Dat kunnen we weer zijn. Als we dezelfde moed en visie tonen als toen. De politieke leiders van toen hadden een grootse visie, en de moed om op de puinhopen van twee vernietigende wereldoorlogen elkaar de hand te reiken, en de getraumatiseerde bevolking de weg te wijzen naar verzoening. Net als de leiders in 1989, die de moed hadden op te roepen tot de hereniging van het Europese continent, na 45 jaar bloedige dictatuur. Dàt is het kaliber leiderschap dat we vandaag nodig hebben in Europa. Een premier die “Pleur op” roept, is evident níet van dat kaliber.

Het is dringen op de populistische flanken. En in het anti-EU kamp wordt het ook steeds voller. Wilders krijgt gezelschap van een bonte stoet narcisten, Poetin fans en zelfverklaarde messiassen op de uiterst rechtse èn de uiterst linkse flanken van het Europees Parlement. Maar wat we nodig hebben zijn leiders die de bevolking verenigen. Politici die de moed hebben om de verdeelde samenleving en dit verdeelde continent te helen. Politici die tegen de stroom in durven opstaan voor wat ons bindt, voor onze gedeelde waarden, en ja: voor onze gezamenlijke Europese identiteit. Leiders die zich uit durven spreken voor een politieke Unie. D66 pleitte in het Appèl al voor een volwaardige Europese parlementaire democratie. Vijftig jaar later pleit Rutte voor een part-time Europees Parlement. Onbegrijpelijk. Want nationale veto’s geven schijndemocratie. Is het democratie, als één stem het hele continent in gijzeling kan houden? Als Wallonië een Europees handelsakkoord met Canada op de tocht kan zetten? Als Italië een veto uitspreekt over sancties tegen Rusland voor de bommen op Aleppo? Als de Britten de hele EU eindeloos aan het lijntje houden over het tijdstip van uittreding, als Hongarije de Europese opvang van vluchtelingen saboteert, en als minder dan een half procent van de Europeanen een samenwerkingsakkoord voor 600 miljoen mensen kan tegenhouden?

Democraten, een minderheid die de meerderheid de wil oplegt, is geen democratie. Het is hoog tijd voor radicale democratisering van de Europese Unie, zodat burgers daadwerkelijk rechtstreeks bepalen wat er gebeurt. Het helen van de kloof in de samenleving, sociale mobiliteit, bereiken we niet door het sluiten van grenzen, noch door ouderwetse herverdeling. Maar wel door het scheppen van kansen voor iedereen. Er is een nieuw contract met de burger nodig. Ook in de EU. In de wereld van de 21e eeuw, de wereld van globalisering en internet, worden het welzijn en de rechten van de burgers niet meer uitsluitend en afdoend

door de natiestaat gegarandeerd. En ja, daarvoor moet het taboe op verdere Europese eenwording op sociaal terrein worden doorbroken.

Niet met de gratis interrailkaarten voor 18-jarigen van het CDA, maar met een einde aan de onaanvaardbare 20% jeugdwerkloosheid. Niet door het Stabiliteitspact op te blazen zoals de PvdA bepleit, maar met een gezonde begroting ook voor de komende generaties. Niet met het Europees minimumloon van de SP, maar door het uitstekend onderwijs voor iedereen. Niet door het Europees handelsbeleid op te blazen, zoals GroenLinks wil, maar door de handelsmacht van Europa te gebruiken om sociale normen en mensenrechten af te dwingen. Niet de EU als speeltuin voor multinationals van de VVD, maar een interne markt voor kleine ondernemers en vernieuwers, zodat de volgende Steve Jobs een Europeaan is. En ja, PVV: ook die Europese Steve Jobs zou de zoon van een Syrische immigrant kunnen zijn. Daarom pleit D66 ook in Europa voor integratie van nieuwkomers vanaf dag één.

Het Europese sociale model is een groot goed, maar het is dringend aan vernieuwing toe. De Europese arbeidsmarkt is een feit, maar de lappendeken van nationale arbeidswetgeving leidt tot misstanden. Niet door het afschaffen van vrij verkeer van werknemers, maar wèl met gezamenlijke Europese normen maken we ons model van solidariteit houdbaar voor de toekomst houdbaar. Als we Europese kwaliteitsnormen kunnen vastleggen voor, pakweg, speelgoed, kunnen we toch zeker ook de rechten van werknemers regelen? Sommige hartstochtelijke pleitbezorgers van de interne markt willen hier niets van weten. Maar ze lijken te vergeten dat sociale rust een van de pijlers onder onze economische voorspoed is. Maar D66 is niet de partij van de herverdeling. Wij zijn de partij van de kansen. Het is hoog tijd dat Europa gaat investeren in onze belangrijkste grondstof: kennis. Maar dan hebben we een moderne begroting nodig, met geld voor kennis in plaats van koeien. Als Europa miljarden mag uitgeven voor het redden van banken, waarom is dan een volwaardige Europese begroting een taboe?

Een nieuw contract met de burger gaat ook over rechtvaardigheid en gelijkheid. Steeds vaker zien we dat “subsidiariteit” of “nationale identiteit” als voorwendsel dienen om te discriminatie, haat en intolerantie aan te wakkeren. Maar als nationale overheden de rechten van burgers schenden, moet de EU ingrijpen en zorgen dat de rechten en vrijheden van àlle Europese burgers overal in de Europese Unie zijn gewaarborgd. Deze week haalde ons wetsvoorstel voor een Europese grondrechten-APK een ruime meerderheid in het Europees Parlement. Een mooiere manier om de vijftigste verjaardag van Democraten 66 te vieren kan ik me niet wensen.

Democraten, In 1979 bij de eerste rechtstreekse Europese verkiezingen bood D66 al het enige redelijk alternatief. Wij zijn geen mooi-weer-Europeanen, wij staan ook voor Europa in turbulente tijden. Boe roepen vanaf de zijlijn is zoveel makkelijker dan het nemen van verantwoordelijkheid. D66 durft haar nek uit te steken en staat voor een democratisch Europa. Een eensgezind Europa. Als enige partij zegt D66 volmondig ja tegen Europa. Maar ook als enige partij knokt D66 voor radicale hervorming van Europa. Wij durven ook onze mening te laten horen als het tegenzit, want juist dan moeten we de barricaden op voor wat echt van waarde is.

Juist nú heeft Europa ons nodig. We gaan toch ook niet onze overtuigingen over homorechten, zelfbeschikking, onderwijs even afzwakken als er tegenwind komt? Ik ben een D66'er, omdat D66 tegen de stroom in durft te gaan. Omdat D66 een eigen geluid laat horen. En omdat D66 voor de troepen uit durft te lopen. Veel van de verworvenheden in Nederland waren er niet geweest zonder de stip op de horizon van D66.

Wij D66'ers zijn al vijftig jaar rasoptimisten, we zijn nieuwsgierig, tegendraads, energiek. We hebben vertrouwen in de mens, in elkaar en in onszelf. We omarmen verandering, we hebben de blik op de toekomst. Democraten, Europa is een krankzinnig avontuur. En met ons optimisme, vertrouwen en geloof in de toekomst gaan we bouwen aan Kansen voor iedereen in Europa.